

Pääkirjoitus

Senja Laakso^a & Heikki Sirviö^b

Rakkaudesta lajiin: suomen asema tieteen kielenä on vapaaehtoistyön varassa

Keväällä Twitterissä vastaan tuli herättävä huomio: Yliopistotutkija Jarkko Tirronen Tampereen yliopistosta nosti esiin muutoksia suomalaisissa tieteellisissä julkaisuissa vuosien 2012 ja 2019 välillä.¹ Opetushallinnon tietopalvelu Vipusesta kerättyjen tietojen mukaan vertaisarvioitujen julkaisujen kotimaisissa tiedelehdissä ovat vähentyneet vajaassa vuosikymmenessä yli 20 prosentilla, samaan aikaan kun kansainvälisissä lehdissä julkaiseminen on vastaavasti lisääntynyt lähes saman verran. Suomenkielisten monografioiden sekä vertaisarvioimattomien tieteellisten julkaisujen määrä on puolittunut vuodesta 2012. Vaikka yliopistojen kokonaisjulkaisumäärät ovat kasvussa (ks. myös Pölönen *ym.* 2021), tapahtuu kasvu siis lähinnä englanninkielisessä julkaisemisessa.

Suomenkielisen julkaisemisen kehitys on huolestuttava yliopistojen ”kolmannen tehtävän” eli yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja monipuolisen tutkimustiedon ravitsemisen julkisen keskustelun näkökulmasta. Aihe ei toki ole uusi, vaan suomen kielen asemasta tiedejulkaisemisessa on keskusteltu pitkään (mm. Väyrynen 2006; Nevgi 2018). Kuten Väyrynen artikkelissaan (2006) toteaa, suomenkielisellä julkaisemisella ja muun muassa siihen kytkeytyvällä, suomenkielisen tieteellisen käsitteistön luomisella, on merkitystä myös tieteen popularisoinnille. Vertaisarvioitua julkaisemista ja tieteen popularisointia ei pidäkään asettaa toistensa vaihtoehdoiksi vaan saman kolikon kääntöpuoliksi (Kallio 2018).

Jotta tieteellä voisi olla yhteiskunnallista osallisuutta ja vaikutusta on tutkijoiden tärkeää pystyä kertomaan työstään, tuloksistaan ja alansa ajattelusta yleisöjensä äidinkiellillä (Inkinen & Linkola 2011). Suomenkielisen tutkimuksen näkyvyyteen vaikuttavatkin paitsi mediajulkisuuden kussakin ajassa vaikuttavat toimintatavat ja kiinnostavuuden ehdot, myös suomen kehittäminen tieteen kielenä siten, että tutkimuksen ja muun julkisen puheen yhteys säilyy ja kehittyy. Tämän kannalta ratkaisevaa on äidinkielisen tiedekirjoittamisen pysyminen osana tutkijan ammattitaitoa. Kyse ei ole sen vähäisemmästä asiasta kuin julkisen keskustelun ja siinä viitattavan informaation laadusta. On kysyttävä, mikä vaikutus esimerkiksi tieteellisellä erikoistumisella eli keskittymisellä tieteelliseen suorittamiseen yhteiskunnallisen vaikuttamisen kustannuksella, on ollut julkisuuden (yhteiskunnan diskursiivisen tilan) muutoksessa, jota luonnehtivat lukkiutuneet keskusteluasetelmat, tarkoituksellisesti levitettävät valheet ja internetin reuna-alueilta kumpuavat salaliittoteoriat.

Suomenkielisen tiedejulkaisemisen tilanteen ehdot ovat vallitsevien tieteentekemisen

¹ Linkki keskusteluun: <https://twitter.com/JarkkoTirronen/status/1384747470413078529>

^a Kasvatustieteiden osasto, Kestävyyssiiteen instituutti HELSUS, Helsingin yliopisto, senja.laakso@helsinki.fi

^b Geotieteiden ja maantieteen osasto, Helsingin yliopisto, heikki.sirvio@helsinki.fi

ehtojen mukaisia. Näitä kuvaavat englannin kielen ylivalta tieteessä (esim. Alhojärvi 2021; Müller 2021) sekä kilpailuasetelma, jossa kansainvälinen julkaiseminen on yksi tutkimusrahoituksen keskeinen ehto. Tieteentekeminen on organisoitu tavoilla, jotka johtavat suomenkielisen tiedejulkaisemisen ja tutkimuksen yhteiskunnallisen tehtävän marginalisointumiseen. Näitä molempia on harjoitettava pääasiassa muista kuin ammatillisista syistä, joko ”rakkaudesta lajiin” (kieleen, kirjoittamiseen, aktivismiin) tai niiden tarpeellisuutta koskevasta vakaumuksesta. Tämänkaltaista motivaatiota näyttää onneksi löytyvän: Alue ja Ympäristöön tarjotaan monipuolisesti käsikirjoituksia ja tutkijat ovat osoittaneet uskoa suomenkielisen julkaisemisen mielekkyyteen myös suostumalla vertaisarvioijiksi – työhön, jonka tekijä elää kiitoksella. Kuten Kalliokin (2018) toteaa, kysymys kielestä ei olekaan koskaan muotoa joko–tai vaan mieluummin sekä–että. Kielellisen diversiteetin edistäminen edellyttää kuitenkin akateemisen kilpailun sääntöjen kriittistä tarkastelua: jos englanninkielinen julkaiseminen on yksi varmimmista keinoista osoittaa tuloksellisuutta, hankkia tutkimusrahoitusta ja edistää urakehitystä, jäävät vetoomukset muun kielisen tutkimuksen puolesta helposti tyhjäksi puheeksi.

Monet suomenkieliset tieteelliset lehdet, Alue ja Ympäristö mukaan lukien, julkaisevat niin vertaisarvioituiden kuin vertaisarvioimattomien tekstien avoimesti verkossa. Suomenkielinen, suomalaista yhteiskuntaa koskeva ja helposti saatavilla oleva tutkimustieto on tärkeää julkisen keskustelun sekä poliittisen päätöksenteon tutkimusperustaisuuden kannalta. Hyvin kirjoitettu julkaisu onkin suoraan niin laajan yleisön kuin kyseisen alan asiantuntijoiden tavoitettavissa (Tomperi 2018). Avoin julkaiseminen on paitsi tiedepoliittinen kannanotto, myös taloudellinen rationaliteetti: lehtien toimittaminen tapahtuu pienten tieteellisten seurojen kustannuksella sekä julkisen tuen varassa. Lehdissä joudutaankin jatkuvasti pohtimaan uudenlaisia keinoja tuoda esiin suomalaista tutkimusta, jotta kiinnostus suomenkielistä julkaisemista kohtaan pysyisi yllä. Tutkijoiden suomeksi kirjoittamat artikkelit, katsaukset ja kirja-arviot ovat lehtien olemassaolon perimmäinen ehto.

Julkiseen keskusteluun osallistutaan nykyisin monilla kanavilla. Lehden toimituksen lisäksi teemme tiivistä yhteistyötä Versus-verkkojulkaisun kanssa, joka tuottaa tieteellisistä teksteistä yleistajuisia julkaisuja, podcasteja ja muuta sisältöä. Versuksen sivuilta löytyy muun muassa tallenne viime vuoden lopulla järjestetystä tiedeviestinnän Viesti ja vaikutus: suomenkielinen julkaiseminen -webinaarista, joka käsittelee tieteellistä kirjoittamista sekä populaaria tiedejulkaisemista.² Yhteistyössä Versuksen kanssa, ja Suomen Tiedekustantajien liiton tukemana, tulemmme syksystä eteenpäin kehittämään tutkitun tiedon saavutettavuutta, näkyvyyttä ja yhteiskunnallista dialogia edistävää, monikanavaista Risteyksessä-julkaisukonseptiä. Konsepti toteutetaan kokoamalla Alue ja Ympäristö -lehdessä julkaistuja tutkimuksia teemoittain uuteen osioon, jossa lehti tarjoaa tutkijoille mahdollisuuden osallistua ajankohtaiseen keskusteluun tutkimuksen ja politiikan risteyksessä.

Tämä Alue ja Ympäristö -lehden kevään numero on jälleen erinomainen esimerkki siitä, miksi alue- ja ympäristötutkimuksen sekä ihmismaantieteen suomenkielinen julkaisufoorumi on alati tarpeellinen. Lehden vertaisarvioituissa artikkeleissa ja katsauksissa käsitellään demokraattisen kansalaisvaikuttamisen ja kestäväen hyvinvoinnin edellytyksiä, sekä tulevaisuuteen kantavaa muutosta esimerkiksi ilmastokestävän joukkoruokailun, energiamurroksen, pölyttäjähönteisten elinympäristöjen sekä luonnonmarjasatojen vuotuisen vaihtelun aiheiden kautta.

Marjut Turtiainen tarkastelee artikkelissaan eri lähteistä kerättyä tietoa Suomen tärkeimpien luonnonmarjalajiemme eli mustikan ja puolukan vuotuisista sadoista sekä tämän tiedon hyödyntämistä. Artikkelissa tuodaan täydentäviä aineistoja satojen ajallisen ja alueellisen vaihtelun hahmottamiseksi entistä monipuolisemmin.

Eira Ainalinpään arvokas kontribuutio nostaa esiin vapaaehtoistyönä tehtävää hönteis-tutkimusta pölyttäjähönteisten ja elinympäristöjen suhteista. Pölyttäjähönteisaiheen laaja-

² Webinaarin tallenteet ovat katsottavissa Versuksen sivuilla: <https://www.versuslehti.fi/videt/viesti-ja-vaikuta-webinaari-suomenkielinen-julkaiseminen-1211/>

alaista merkittävyyttä, sekä ympäristöissä tapahtuvien muutosten seurauksellisuuden että ekologisen ja yhteiskunnallisen resilienssin kannalta, on vaikea korostaa tarpeeksi.

Ilkka Pyy ja Ari Lehtinen esittävät artikkelissaan suunnittelun asymmetrioita ja niiden utooppista ylittämistä koskevan näkökulman. Artikkelin korostaa ansiokkaasti demokraattisen päätöksenteon ja aktiivisen kansalaisuuden vaatimuksia, sekä erityisesti pienempien kaupunkiseutujen sekä maaseutukeskusten erityispiirteitä, jotka ovat merkittäviä mm. nykyisen aluerakenteen muutoksen seurausten ymmärtämisen kannalta.

Annukka Ahon artikkeli tuo esiin pienosuuskuntia eettisen päätöksenteon tiloina. Tutkimus osallistuu keskusteluun moninaisista talouksista ja paneutuu erityisesti taloutta koskevaan demokraattiseen päätöksentekoon sekä osuuskuntien mahdollisuuksiin järjestää taloudellista toimeliaisuutta toisin ja tuottaa hyvinvointia ekologisen kestävyuden ehdoilla.

Saara Kupsala kollegoineen analysoi artikkelissaan uusista vegaanisista, joukkoruokailuun laadituista pääruokaresepteistä laaditun kyselytutkimuksen tuloksia affektiiivista normeihin investointia analysoivan lähestymistavan avulla. Artikkelin tarkastelee moniaistillista, muistojen ja tottumusten vahvistamaa liharuokiin kiinnittymistä, kasvisruoan uusien merkitysten muotoutumispotentiaalia, myös ruokaan liittyvää nationalismia, kulttuurista omimista ja eksotisointia.

Taru Talvensuon artikkeli kehittää jälkihanumanistista hyvinvoinnin käsitettä ja sen mukaista menetelmää maastossa kävellen toteutettujen vapaamuotoisten keskustelujen kautta. Tutkimustulokset korostavat luonnonympäristössä tapahtuvien kohtaamisten ja koettujen affektien myönteisiä vaikutuksia toimintakykyyn ja hyvinvointiin.

Eva Heiskanen, Kaisa Matschoss, Senja Laakso, Jenny Rinkinen ja Eeva-Lotta Apajalahti tarjoavat monipuolisen ja informatiivisen katsauksen energiamurroksen tuottamiin jännitteisiin kansalaisten arjessa. Katsaus työ hyödyllisesti esiin energiamurroksen kipukohtia, jotka on aiheellista huomioida sekä jatkotutkimuksen tarpeena että energiamurrosta koskevassa päätöksenteossa.

Tässä numerossa epifyytti tekee paluun tekstilajina. Elena El Fountin, Ilari Leinon ja Noora Pyryryn yhteistyönä syntynyt opetusteksti tuo inspiroivasti esiin jalkautumisen sallimat mahdollisuudet esimerkiksi kaupungin kanssa oppimiseen. Lisäksi tämä numero sisältää tuttuun tapaan joukon mielenkiintoisia väitöstilaisuuksien lektiota sekä kirja-arvioita.

Viimeisen vuoden ajan Senja on sijaistanut Nina Nygreniä päätoimittajana, ja nyt Nina palaa päätoimittajaksi. Lehden toimitussihteerinä ja taittajana jatkaa Maija Toivanen. Lehden toimitusneuvostoa uudistetaan nykyistä tieteenekijöiden polvea edustavammaksi. Toimitusneuvostoon ovat uusina jäseninä lupautuneet mukaan Helka Kalliomäki Vaasan yliopistosta, Salla Jokela Tampereen yliopistosta, Hannu Linkola Helsinki University Press -tiedekustantamosta, Eeva Berglund Aalto yliopistosta ja Minna Santaoja Turun yliopistosta. Uudistettu toimitusneuvosto aloittaa työnsä muun muassa suomenkielisen tiedejulkaisemisen erityiskysymysten parissa syksyllä 2021.

Lähteet

- Alhojärvi, T. (2021) *For Postcapitalist Studies: Inheriting Futures of Space and Economy*. Oulu: Nordia Geographical Publications 50(2). <<https://nordia.journal.fi/article/view/103117/60165>>.
- Inkinen, T. & Linkola, H. (2011) Johdanto: Tieteellinen kirjoittaminen ja kielivalinnat. *Terra* 123(2) 89–90.
- Kallio, K-P. (2018) Tieteen rumat jäänteet. Mikä pelastaisi suomalaisen tiedejulkaisemisen? *Voima-lehti* 14.4.2018. <<https://voima.fi/artikkeli/2018/tieteen-rumat%E2%80%89-jaanteet/>>.
- Müller, M. (2021) Worlding geography: From linguistic privilege to decolonial anywhere. *Progress in Human Geography* [online 20.1.2021]. <https://doi.org/10.1177/0309132520979356>
- Nevgi, A. (2018) Miksi julkaista suomen kielellä? *Yliopistopedagogiikka* 21(1) 3–4.
- Pölonen, J., Pylvänäinen, E., Aspara, J., Puuska, H-M. & Rinne, R. (2021) *Publication Forum 2010-2020: Self-evaluation report of the Finnish quality classification system of peer-reviewed publication channels*. Web publications of Federation of Finnish Learned Societies 9. <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995442>
- Tomperi, T. (2019) Avoin julkaiseminen ja kotimaisen tiedekustantamisen tulevaisuus. *niin & näin* 1/2019 89–97. <<https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn191-13.pdf>>.
- Väyrynen, R. (2006) Suomenkielinen tiede. *Tieteessä tapahtuu* 3/2006 31–34.